

Maria Hapunik

ORCID: 0000-0002-4522-0563

Komenda Wojewódzka Policji w Białymstoku

TAJEMNICE NIEROZWIĄZANYCH ZBRODNI Z TERENU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO. FENOMEN PRZESTĘPSTWA ZABÓJSTWA

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie fenomenu przestępstwa zabójstwa oraz przybliżenie przykładów zbrodni zabójstwa sprzed lat w województwie podlaskim.

Podlasie, z jego bogatą historią i pięknymi krajobrazami, skrywa także mroczne tajemnice nierozwiązanych zbrodni. Historie te, mimo że są tragediami dla rodzin ofiar, fascynują i niepokoją społeczeństwo, a ich tajemniczość sprawia, że stają się częścią lokalnej kultury i legend. Zrozumienie fenomenu zabójstwa jako przestępstwa oraz wyzwań związanych z prowadzeniem śledztw w takich sprawach jest kluczowe, by lepiej radzić sobie z podobnymi przypadkami w przyszłości.

Autorka postara się wykazać, że niewykryte zabójstwa często trafiają do archiwów, ale nigdy nie są całkowicie zamykane. Policjanci „Zespołów do spraw niewykrytych” regularnie przeglądają teczki, licząc na to, że nowe dowody lub zeznania pozwolą w końcu rozwikłać niewyjaśnione i tajemnicze zbrodnie. Wielokrotnie już, dzięki postępowi technologicznemu, udało się rozwikłać niewykryte zabójstwa sprzed wielu lat. Przykładem mogą być sprawy, w których kluczową rolę odegrała nowa analiza DNA, pozwalająca na identyfikację sprawcy nawet po wielu dekadach.

Słowa kluczowe: Zabójstwo, archiwum X, nierozwiązane zbrodnie, nowoczesne metody śledcze

**SECRETS OF UNSOLVED CRIMES IN THE PODLASKIE VOIVODESHIP.
THE PHENOMENON OF THE CRIME OF MURDER****Abstract**

The purpose of this article is to explore the phenomenon of the crime of murder. The Podlaskie Voivodeship, with its rich history and beautiful landscapes, also harbors dark secrets of unsolved crimes. These stories, although tragic for the victims' families, captivate and unsettle society, and their mystery often makes them a part of local culture and legend. Understanding the phenomenon of murder as a crime, as well as the challenges associated with conducting investigations in such cases, is crucial for better handling similar cases in the future. The author aims to demonstrate that unsolved murders often end up in archives, but they are never completely closed. Officers from „Cold Case Units” regularly review these files, hoping that new evidence or testimonies will eventually help unravel the unsolved and mysterious crimes. Many times, thanks to technological advancements, it has been possible to solve cold case murders from many years ago. For instance, there are cases where new DNA analysis played a key role, allowing for the identification of the perpetrator even after many decades.

Keywords: Murder, unsolved crimes, modern investigative methods

Województwo podlaskie, znane z pięknych krajobrazów, tradycji kulturowej i spokoju, ma też swoje mroczne sekrety. Region ten, choć z pozoru bezpieczny, kryje w sobie historie o nierozwiązanych zbrodniach, które wciąż budzą niepokój i fascynację. Nie wyjaśnione zabójstwa są nie tylko tragedią dla rodzin ofiar, ale także wyzwaniem dla śledczych oraz tematem licznych spekulacji i teorii spiskowych. W województwie podlaskim, podobnie jak w innych regionach, takie historie są często przekształcane w opowieści, które krążą w lokalnych legendach. Ważnym aspektem jest również pytanie o wpływ takich historii na tożsamość lokalną. Nierozwiązane zbrodnie stają się częścią zbiorowej pamięci, czasem nawet elementem tożsamości regionalnej, przypominając o ciemnych stronach historii miejsca, które z pozoru wydaje się spokojne i bezpieczne. Zabójstwo w małej społeczności, takiej jak te na Pod-

lasiu, wywołuje szczególnie silne reakcje. Ludzie często znają się nawzajem, a wieść o morderstwie szybko się rozchodzi, budząc lęk i niepewność. Zbrodnia, a zwłaszcza ta nierozwiązana, często staje się inspiracją dla twórców literatury i sztuki, ponadto media odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu opinii publicznej na temat takich zbrodni. Często podkreślają one brutalność i tajemniczość przypadków, co dodatkowo potęguje atmosferę strachu. Autorzy literatury kryminalnej czy reporterzy śledczy również często sięgają po te tematy, analizując je z różnych perspektyw i starając się nadać im literacki wymiar. Zainteresowanie nierozwiązanymi sprawami może prowadzić do tworzenia mitów i legend wokół nich. Ludzie spekulują, szukają własnych wyjaśnień, a czasem nawet wskazują potencjalnych sprawców bez dowodów. Tego typu zjawiska społeczne są szczególnie widoczne w mniejszych społecznościach, gdzie każdy przypadek przemocy jest odbierany bardzo osobiście.

W latach 90. na terenie województwa podlaskiego doszło do wielu tajemniczych i wstrząsających przypadków zabójstw. Śledztwa dotyczące zbrodni trwają często wiele miesięcy, jednak mimo zaangażowania organów ścigania nie wszyscy sprawcy przestępstw odpowiedzieli karnie za swoje czyny. Głównymi przyczynami niewykrycia sprawców zbrodni sprzed lat były ograniczone możliwości technologiczne w kryminalistyce tamtych czasów oraz zazwyczaj brak świadków zdarzeń. Śledztwa dotyczące zabójstw, zwłaszcza tych nierozwiązanych, to jedno z najtrudniejszych zadań, przed jakimi stoją organy ścigania. Policjanci muszą działać szybko, zanim ślady zbrodni zostaną zatarte, ale jednocześnie muszą być dokładni i precyzyjni, by nie przeoczyć żadnego istotnego szczegółu. Metody śledcze ewoluowały na przestrzeni lat, a technologie takie jak analiza DNA¹, monitoring miejski czy analiza danych telekomunikacyjnych, internetowych i pocztowych² znacznie ułatwiły

¹ Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r., art. 21b. – [Wprowadzenie informacji do zbioru danych DNA] – Dz.U.2024.145 t.j.

² Ustawa o Policji z dnia 6 kwietnia 1990 r., art. 20c. – [Uzyskiwanie przez Policję danych telekomunikacyjnych, pocztowych lub internetowych] – Dz.U.2024.145 t.j.

identyfikację sprawców. Jednak nawet najbardziej zaawansowane narzędzia nie zawsze wystarczają, by rozwiązać sprawę, zwłaszcza gdy brakuje podstawowych dowodów.

W przypadku nierozwiązanych zbrodni często pojawiają się teorie alternatywne. Ludzie zastanawiają się, czy sprawy te są wynikiem błędów w śledztwach, czy może istnieje jakiś spisek lub ukryte motywy, które uniemożliwiają odkrycie prawdy. Takie spekulacje bywają niebezpieczne, ponieważ mogą prowadzić do fałszywych oskarżeń lub wzbudzania nieuzasadnionych obaw. Jednak brak wyjaśnienia budzi zrozumiałe pragnienie poznania, co naprawdę się stało. Społeczności lokalne często angażują się w poszukiwanie odpowiedzi, organizując nieformalne śledztwa czy kampanie medialne, które mają na celu wznowienie sprawy lub zwrócenie na nią większej uwagi publicznej.

Nierozwiązane sprawy zabójstw często trafiają do archiwów, ale nigdy nie są całkowicie zamykane. Śledczy regularnie przeglądają teczki, licząc na to, że nowe dowody lub zeznania pozwolą w końcu rozwikłać zagadkę. Nierzadko to właśnie dzięki postępowi technologicznemu udaje się rozwikłać zabójstwa sprzed wielu lat. Przykładem mogą być sprawy, w których kluczową rolę odegrała nowa analiza DNA, pozwalająca na identyfikację sprawcy nawet po wielu dekadach.

Sprawą wykrytą dzięki ulepszonej analizie śladów biologicznych jest zabójstwo Agnieszki D., które miało miejsce w Białymstoku w dniu 16 sierpnia 2001 r.

Ofiara pracowała jako pielęgniarka Dziecięcego Szpitala Klinicznego w Białymstoku. W sierpniu 2001 r. około godz. 21.45 wracała do domu po odprowadzeniu na pobliski przystanek autobusowy kuzynki, z którą tego dnia się spotkała. Będąc zaledwie kilkanaście metrów od klatki swojego bloku została zaatakowana przez nn. mężczyznę, który wciągnął ją w zarośla i dokonał jej zgwałcenia przyduszając ją, co spowodowało niedotlenienie mózgu kobiety. Ta sprawa wywołała ogromne poruszenie w Białymstoku. Media szeroko relacjonowały wydarzenia, co tylko potęgowało niepokój mieszkańców. Sprawca pozostał na wolności, a mieszkańcy zastanawiali się, czy kiedykolwiek zostanie schwytany. Kobieta nie

odzyskawszy przytomności zmarła 5 lutego 2002 r. – po 6 miesiącach od popełnionej wobec niej zbrodni. W kwietniu 2021 r. Prokuratura Okręgowa w Białymstoku podjęła umorzone śledztwo, a po zaledwie dwóch miesiącach sprawca zabójstwa – Mariusz P. został zatrzymany na terenie Wielkiej Brytanii. Deportacja wymienionego nastąpiła w lutym 2022 r. i w tym samym miesiącu Mariusz P. usłyszał prokuratorskie zarzuty z art. 148§1 k.k. w zb. z art. 197§1 k.k.³ W styczniu 2023 r. Sąd Okręgowy w Białymstoku skazał Mariusza P. na karę 25 lat pozbawienia wolności.

Czynności wykrywcze policjantów z białostockiego Zespołu do spraw Niewykrytych (często nazywanego potocznie „Archiwum X”) polegały na pozyskaniu nowych dowodów, m.in. w postaci profilu DNA nn. mężczyzny, który był ujawniony na sukience kobiety, co umożliwiło rejestrację tego profilu w ogólnoswiatowej bazie GENOM. W 2021 r. Brytyjska Policja poinformowała, iż w jej bazie figuruje tożsamy profil DNA mężczyzny, który mieszka w rejonie Manchesteru, mężczyzną tym okazał się właśnie Mariusz P. notowany za jazdę w stanie nietrzeźwości.

Wiele zabójstw ma charakter osobisty, co oznacza, że sprawca i ofiara znali się przed popełnieniem przestępstwa. To sprawia, że śledczy muszą nie tylko analizować dowody materialne, ale także zgłębiać relacje interpersonalne, co nie zawsze prowadzi do jednoznacznych wniosków. W tego typu przypadkach, gdy nie ma bezpośrednich świadków, śledztwa stają się szczególnie trudne. Brak materiału dowodowego prowadzącego do sprawcy zabójstwa często zmusza śledczych do polegania na mniej pewnych metodach, takich jak zastosowanie profilowania kryminalnego, czyli sporządzenie portretu psychologicznego nieznanego sprawcy przestępstwa. Profilowanie kryminalne jest wykorzystywane głównie przez osoby zajmujące się psychologią i Policję w celu zawężenia śledztwa do osób, które posiadają pewne cechy zachowania i osobowości ujawnione w sposobie popełnienia przestępstwa⁴. W doktrynie nie

³ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U.2024.0.17 t.j.

⁴ J. Douglas, M. Olshaker, *Mindhunter: Inside the FBI's Elite Serial Crime Unit*, 1999, s. 112.

wykształciła się jedna, przyjęta ogólnie definicja profilowania, najkrócej można powiedzieć, że profilowanie to tworzenie specyficznego opisu sprawcy przestępstwa, zawierającego charakteryzujące go cechy⁵. Termin „profilowanie” jako pierwszy w Polsce spopularyzował Józef Gierowski wraz z pracownikami Zakładu Psychologii Sądowej Instytutu Ekspertyz Sądowych im. prof. dra Jana Sehna w Krakowie. Według wskazanego autora profilowanie kryminalne to „dochodzenie do krótkiej, dynamicznej charakterystyki, zwięzłe ujmującej najważniejsze cechy nieznanego sprawcy i przejawy jego zachowań”⁶.

Sprawcy zabójstw często posiadają pewne wspólne cechy, które mogą pomóc w ich profilowaniu. Z psychologicznego punktu widzenia, motywy zbrodni są różnorodne – od zazdrości, przez zemstę, aż po przestępstwa dokonane w stanie silnego wzburzenia emocjonalnego. Często sprawcami są osoby z otoczenia ofiary, co czyni ich bardziej trudnymi do wykrycia, zwłaszcza gdy zbrodnia jest dobrze zaplanowana. Zabójcą Agnieszki okazał się jednak mężczyzna obcy, nie związany z nią w żaden sposób. Była przypadkową ofiarą, co czyni tą sprawę jeszcze bardziej tragiczną.

Województwo podlaskie w roku 1989 wstrząśnięte zostało przerażającym i przypadkiem zabójstwa dzieci w Jeńkach. Ta niewielka wieś stała się miejscem jednej z najbardziej wstrząsających zbrodni w historii regionu, pozostawiając za sobą traumę, pytania i brak odpowiedzi, które do dziś nie dają spokoju mieszkańcom wsi oraz organom ścigania. Jeńki to mała wieś w województwie podlaskim, znana głównie z rolniczej działalności i bliskości natury. W dniu 24 października 1989 roku ciała dzieci, rodzeństwa Moniki F. (lat 11) i Janusza F. (lat 9) zostały znalezione w lesie, nieopodal ich domu rodzinnego. Ich śmierć była wynikiem brutalnej przemocy.

⁵ J. Gołębiowski, *Profilowanie kryminalne. Wprowadzenie do sporządzania charakterystyki psychologicznej nieznanego sprawcy przestępstw*, Łomianki 2017, s. 27.

⁶ J. Gierowski, *Określanie sylwetki psychologicznej nieznanego sprawcy zabójstwa – profilowanie*, [w:] *Zabójcy i ich ofiary. Psychologiczne podstawy profilowania nieznanego sprawcy zabójstw*, red. J. Gierowski, T. Jaśkiewicz-Obydzińska, Kraków 2003, s.14.

Śledztwo rozpoczęło się natychmiast po odkryciu ciała. Milicja i prokuratura zaangażowały się w intensywne działania, mające na celu zidentyfikowanie sprawcy lub sprawców tej okrutnej zbrodni. Przeprowadzono liczne przesłuchania mieszkańców wsi i okolic, zbierano dowody, przeszukiwano teren. Jednak mimo zaangażowania i szeroko zakrojonych działań, sprawa napotykała na liczne przeszkody. Jednym z największych problemów było znalezienie motywu zbrodni. Brak wyraźnego powodu, dla którego ktoś mógłby targnąć się na życie niewinnych dzieci, utrudniał postęp w śledztwie. Analizowano różne teorie, od przypadkowego ataku przez nieznanego sprawcę, po potencjalne konflikty w rodzinie czy sąsiedztwie, jednak żadna z hipotez nie była wystarczająco przekonująca. Zabójstwo dzieci w Jeńkach stanowiło ogromne wyzwanie dla śledczych. Brak świadków, którzy mogliby bezpośrednio wskazać na sprawcę oraz ograniczona ilość dowodów materialnych znacznie utrudniały postępy. Pomimo weryfikowania wielu wersji śledczych, żadna z nich nie przyniosła przełomu. Kolejnym problemem była atmosfera strachu i nieufności, jaka zapanowała w Jeńkach po zabójstwie. Mieszkańcy, przerażeni możliwością, że sprawca jest jednym z nich, stali się zamknięci i niechętni do współpracy z ówczesną milicją. W małej społeczności, gdzie wszyscy się znają, podejrzania padały na różnych ludzi, co tylko potęgowało niepokój i zamęt. Wielu mieszkańców wsi Jeńki i okolic odczuwało strach i niepewność, obawiając się, że sprawca może uderzyć ponownie. Rodzice bali się o swoje dzieci, wprowadzając dodatkowe środki ostrożności. Atmosfera, która zapanowała po zabójstwie, zmieniła codzienne życie we wsi, wprowadzając nieodwracalne zmiany w relacjach międzyludzkich.

Analiza psychologiczna potencjalnego sprawcy zabójstwa dzieci jest skomplikowana i wieloaspektowa. Eksperci ds. kryminalistyki i psychologii próbują zrozumieć, co mogło skłonić kogoś do tak brutalnego aktu przemocy. Tego typu zbrodnie często popełniane są przez osoby z głębokimi problemami emocjonalnymi lub psychicznymi. Możliwe motywy mogą obejmować silne uczucia gniewu, frustracji czy nienawiści, które nie znalazły ujścia w inny sposób. Często sprawcy tego typu przestępstw mają za sobą trud-

ną przeszłość, pełną traumy i nadużyć, co może wpływać na ich zachowanie. Rodzina ofiar mierzy się całe życie po stracie z niewyobrażalnym bólem i traumą. Strata dzieci w tak brutalny sposób wywołuje głęboki wpływ na ich życie, zarówno na płaszczyźnie emocjonalnej, jak i społecznej. Proces żałoby w takich okolicznościach jest wyjątkowo trudny, a brak sprawiedliwości i zamknięcia sprawy tylko pogłębia cierpienie. Rodzice, rodzeństwo i bliscy musieli stawić czoła nie tylko własnemu bólowi, ale również reakcji społeczności i mediów. Publiczne zainteresowanie sprawą wywoływało dodatkowy stres i presję, utrudniając im przeżycie żałoby w prywatności. Media odegrały znaczącą rolę w relacjonowaniu zabójstwa dzieci w Jeńkach. Relacje telewizyjne, artykuły prasowe i reportaże radiowe skupiły uwagę całego kraju na tej tragedii. Choć medialne zainteresowanie mogło pomóc w mobilizacji śledczych i zwróceniu uwagi na problem, mogło również prowadzić do niekorzystnych konsekwencji – sensacyjne nagłówki i dramatyczne relacje mogły wywoływać niepotrzebną panikę i podsycać atmosferę strachu. Dodatkowo, nadmierne nagłaśnianie pewnych teorii i spekulacji mogło utrudniać pracę funkcjonariuszy, wprowadzając chaos informacyjny i niepotrzebne napięcia. Ważne jest, aby media zachowywały odpowiedzialność i etykę w relacjonowaniu takich spraw, dbając o dobro ofiar i ich rodzin.

Pomimo upływu lat zabójstwo dzieci w Jeńkach pozostawało tajemnicą. nierozwiązane sprawy tego typu mają ogromny wpływ na rodziny ofiar oraz całą społeczność. Brak sprawiedliwości i zamknięcia sprawy pogłębia ból i cierpienie, a także budzi pytania o skuteczność systemu ścigania i wymiaru sprawiedliwości.

W dniu 29 października 2019 r. Prokuratura Okręgowa w Łomży podjęła umorzone śledztwo, a rok później przekazała akta sprawy do Sądu Rodzinnego w Wysokiem Mazowieckiem. Czynności wykrywcze w trybie artykułu 327§3 k.p.k.⁷, a w szczególności praca z jedynym bezpośrednim świadkiem, jego rys psychologiczny oraz badania poligraficzne typowanego mężczyzny pozwoliły na ze-

⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U.2024.0.37 t.j.

branie materiału dowodowego przeciwko Dariuszowi K. (w roku 1989 miał 13 lat). Według policjantów prowadzących sprawę motyw działania sprawcy był na tle seksualnym wobec 11-letniej dziewczynki, w obronie której stanął jej 9 letni brat. Ofiary zostały zadziegnięte linką z tworzywa sztucznego.

Sąd Rodzinny po zapoznaniu się z aktami sprawy wszczął postępowanie przeciwko Dariuszowi K., ale z uwagi na wiek oskarżonego – 44 lata, przekazał sprawę do Wydziału Karnego sądu Okręgowego w Łomży, który umorzył postępowanie. Sprawa trafiła do Sądu Okręgowego w Białymstoku, który utajnił orzeczenie w tej sprawie.

Zabójstwo jako przestępstwo ma swoje unikalne cechy, które odróżniają je od innych form przemocy. Niewątpliwie czynnikiem podnoszącym zdecydowanie ryzyko dokonania zabójstwa jest przeżywanie silnych emocji takich jak lęk, strach, złość czy irytacja. Jest to jedno z najbardziej skrajnych naruszeń norm społecznych i moralnych, co sprawia, że zawsze budzi silne emocje – zarówno strach, jak i ciekawość. Pozbawienie życia drugiej osoby jest w naszej kulturze czynem powszechnie nieakceptowanym i zdecydowanie piętnowanym społecznie, traktowanym jako najpoważniejsza zbrodnia, największe złamanie norm współżycia międzyludzkiego oraz przejaw prymitywnej agresji⁸. Teoria, że przestępczość powinna być normalną częścią funkcjonowania społeczeństwa, wydaje się nie do zaakceptowania przez większość ludzi⁹. Jest to jednak główna koncepcja funkcjonalnej teorii przestępczości, stworzonej przez Emile Durkheima. Według naukowca pełna uniformizacja zachowań członków danego społeczeństwa może oznaczać jego zastój i brak rozwoju, ponadto – doświadczenie przestępstwem może być czynnikiem integrującym społeczeństwo, który umocni więzi społeczne. Przyczyn przestępczości Durkheim poszukiwał w strukturze społecznej. Według naukowca jednostka ludzka nie jest nigdy zaspokojona w swoich dążeniach i pragnieniach. Durkheim pisał: „Im kto więcej ma – tym więcej chce, ponieważ otrzymane na-

⁸ F. Bolechała, *Zabójstwo a niepoczytalność*, Poznań 2018, s. 138.

⁹ E. Durkheim, *Zasady metody socjologicznej*, Warszawa 2020, s. 6 i n.

grody jedynie stymulują, zamiast zaspokajać potrzeby”¹⁰. Ponadto człowiek, według Durkheima, kieruje się przede wszystkim swoimi egoistycznymi dążeniami, które można utrzymać na wodzy jedynie efektywnym systemem kontroli społecznej. Tylko realna władza nad jednostkami w społeczeństwie pomaga utrzymać stabilny porządek społeczny, a biorąc pod uwagę rozwój cywilizacyjny należy stwierdzić, że ilość i zróżnicowanie niedopuszczalnych społecznie zachowań wzrasta.

W walce z przestępstwami zabójstw ogromne znaczenie ma profilaktyka oraz prewencja. Policja, lokalne władze oraz organizacje społeczne muszą współpracować, by stworzyć warunki, które zminimalizują ryzyko popełniania takich przestępstw. Edukacja na temat przemocy, programy wsparcia psychologicznego, a także działania na rzecz poprawy bezpieczeństwa publicznego to kluczowe elementy prewencji. Ważnym aspektem jest również rola zdrowia psychicznego. Wczesne rozpoznanie problemów na tle psychicznym i interwencje terapeutyczne mogą zapobiec eskalacji zachowań agresywnych i, w skrajnych przypadkach, przestępstw zabójstwa. Dlatego współpraca pomiędzy służbami zdrowia psychicznego a organami ścigania jest niezbędna.

W kontroli społecznej, na którą składa się system nakazów, zakazów, i innych środków oraz metod, które służą grupie lub społeczeństwu do utrzymania konformizmu ich członków wobec wartości, norm i wzorów zachowania przyjętych w danej zbiorowości¹¹ należy zwrócić szczególną uwagę na stosowanie sankcji karnych za popełnione czyny zabronione. Najbardziej dotkliwą karą dla człowieka popełniającego przestępstwo jest pozbawienie wolności – czasowa izolacja przestępcy od środowiska¹². Sprawia ona, że jednostka czuje się samotna, odrzucona, stygmatyzowana, nierozumiana, bez szans i perspektyw na lepsze życie¹³.

¹⁰ E. Durkheim, *Le suicide*, Paris 1967, s. 96.

¹¹ K. Olechnicki, P. Załęcki, *Słownik socjologiczny*, Toruń 1997, s. 100–101.

¹² E. Mazur, *Poczucie sensu życia osób odbywających karę pozbawienia wolności*, [w:] *Prawo karne i kryminologia wobec kryzysów XXI*, red. E. Pływaczewski, E. Jurgielewicz-Delegacz, D. Dajnowicz-Piesiecka, s. 474.

¹³ Ibidem.

Jednak to kara śmierci, niestosowana w Polsce, jest najwyższym wymiarem kary, oznacza pozbawienie życia osoby skazanej za szczególnie ciężkie przestępstwo, takie jak zabójstwo, terroryzm czy zbrodnie wojenne. Ta forma kary jest uznawana za kontrowersyjną i budzi wiele emocji oraz debat na temat jej etyczności, skuteczności i zgodności z prawami człowieka. Kara śmierci, choć skutecznie eliminująca zagrożenie, niesie ze sobą ryzyko nieodwracalnej pomyłki, natomiast bezwzględne dożywocie, choć teoretycznie odwracalne, może prowadzić do długotrwałego cierpienia skazanego. W praktyce wiele systemów prawnych na świecie zmierza w kierunku zniesienia kary śmierci i zastąpienia jej karą dożywotniego pozbawienia wolności, co odzwierciedla globalny trend w kierunku większej humanitarności w stosowaniu prawa karnego.

Kara śmierci i wyrok dożywotniego pozbawienia wolności to dwa najbardziej surowe środki represji karnej, jakie stosuje się w wymiarze sprawiedliwości wobec zbrodni zabójstwa na całym świecie. Oba te wyroki mają na celu eliminację przestępców z życia publicznego, jednak różnią się w swoich założeniach, skutkach oraz w sposobie ich postrzegania przez społeczeństwo. W dniu 14 marca 2023 r. weszła w życie ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw¹⁴ wprowadzając m.in. karę dożywotniego pozbawienia wolności bez możliwości warunkowego zwolnienia. Oznacza to, że skazany spędzi resztę życia w więzieniu, bez możliwości ubiegania się o warunkowe zwolnienie. Jest to kara stosowana w przypadkach najcięższych przestępstw, podobnie jak kara śmierci, lecz jej stosowanie jest powszechniej akceptowane i uznawane za bardziej humanitarną alternatywę. Zwolennicy bezwzględnego dożywocia argumentują, że ta kara skutecznie izoluje niebezpieczne jednostki od społeczeństwa, jednocześnie nie naruszając fundamentalnego prawa do życia. Umożliwia ona także ewentualne naprawienie błędów sądowych, ponieważ skazany może w przyszłości zostać uniewinniony, jeśli pojawią się nowe dowody świadczące o jego niewinności. Ponadto, wyrok ten może pełnić funkcję odstraszącą oraz jest

¹⁴ Dz. U. 2022 poz. 2600.

postrzegany jako kara wystarczająco surowa, by zaspokoić społeczne poczucie sprawiedliwości. Krytyka dotyczy głównie humanitarności tej kary. Przeciwnicy argumentują, że dożywocie bez możliwości przedterminowego zwolnienia prowadzi do degradacji psychicznej i fizycznej osadzonego, co w pewnym sensie może być postrzegane jako tortura. Z tego powodu niektóre państwa preferują wyroki dożywotnie z możliwością warunkowego zwolnienia, co pozwala na ponowną ocenę osadzonego po upływie określonego czasu. Obie formy kar odzwierciedlają jednak odwieczny dylemat pomiędzy sprawiedliwością, prewencją a humanitarnością w stosowaniu środków karnych. Według projektodawcy celem zmian jest dokonanie takiej racjonalizacji reakcji prawnokarnej na czyny zabronione skierowane zwłaszcza przeciwko wolności seksualnej, która w pełniejszym stopniu będzie odzwierciedlała charakter danego czynu oraz zagrożenie stwarzane przez danego sprawcę. Jest przy tym oczywiste, że w wypadkach zachowań odznaczających się brutalnością, szczególnym okrucieństwem, eskalacją krzywd i cierpień dla pokrzywdzonego, a przy tym w odniesieniu do sprawców działających w warunkach powrotu do przestępstwa czy zagrażających ponawianiem tego typu zachowań, środki reakcji karnej powinny zmierzać do trwałej, wieloletniej izolacji sprawców, a nawet bezterminowej, gdy będzie to niezbędne z uwagi na charakter czynu i konieczność zapewnienia bezpieczeństwa społeczeństwu¹⁵. Zapewnienie takich ram normatywnych dla racjonalnego i skutecznego działania prawa karnego w celu ochrony społeczeństwa oraz jego sprawnego egzekwowania jest podstawowym zadaniem państwa¹⁶. Przeciwnicy powyższej kary mówią o usunięciu z niej celu wychowawczego i pozostawieniu wyłącznie celu zapobiegawczego. Ponadto argumentują swój sprzeciw naruszeniem Konstytucji, a następnie poniesieniem przez państwo polskie konsekwencji międzynarodowych w postaci problemów z ekstradycją osób poszukiwanych przez rodzime organy ścigania.

¹⁵ [https://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/Projekty/8-020-807-2018/\\$file/8-020-807-2018.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/Projekty/8-020-807-2018/$file/8-020-807-2018.pdf) (dostęp dnia 30 lipca 2024 r.).

¹⁶ Ibidem.

W tym miejscu koniecznym wydaje się przytoczenie jeszcze jednej zmiany w kodeksie karnym, z dnia 28 czerwca 2024 r. Według wspomnianej nowelizacji przepis art. 197 § 1 k.k. brzmi: „Kto doprowadza inną osobę do obcowania płciowego przemocą, groźbą bezprawną, podstępem lub w inny sposób, mimo braku jej zgody, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2 do 15”¹⁷. Do tego samego artykułu dodany został też punkt § 1a. Zgodne z nim „tej samej karze podlega, kto doprowadza inną osobę do obcowania płciowego, wykorzystując brak możliwości rozpoznania przez nią znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem”¹⁸. Zagrożenie karą za zgwałcenie wzrosło z od 2 do 12 lat do od 2 do 15 lat pozbawienia wolności.

Często przytaczana jest w sytuacjach powyższych zmian opinia, że to nie surowość kary, a jej nieuchronność i szybkość wymierzenia jest najważniejsza. Według Lecha Gardockiego, wybitnego karnisty i byłego I prezesa Sądu Najwyższego jest to prawda, ale tylko częściowa. Kara musi być również odpowiednio surowa. Wśród naukowców zajmujących się prawem karnym jest to nazywane populizmem prawno-karnym, dzięki któremu można wiele zyskać, można się przypodobać obietnicą zaostrzenia kar, bo ludzie lubią surowo karać¹⁹. Jednak według prof. Gardockiego pełnej nieuchronności kary nigdy nie osiągniemy, dlatego, że nie jest możliwym osiągnięcie 100 procent wykrywalności przestępców.

Choć nie wszystkie zbrodnie udaje się rozwiązać, nieustające wysiłki funkcjonariuszy Policji i prokuratorów, a także rozwój technologii dają nadzieję, że kiedyś te mroczne tajemnice zostaną wyjaśnione, przynosząc ulgę zarówno rodzinom ofiar, jak i całej społeczności.

¹⁷ <https://legalis.pl/nowa-definicja-gwaltu>, (dostęp dnia 30 lipca 2024 r.).

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/nie-surowosc-ale-nieuchronnosc-kary-jest-najwazniejsza-lech-gardocki,48299.html>, (dostęp dnia 30 lipca 2024 r.).

Bibliografia

- Bolechała F., *Zabójstwo a niepoczytalność*, Poznań 2018.
- Douglas J., Olshaker M., *Mindhunter: Inside the FBI's Elite Serial Crime Unit*, USA 1999.
- Durkheim E., *Zasady metody socjologicznej*, Warszawa 2020.
- Durkheim E., *Le suicide*, Paris 1967.
- Gierowski J., *Określanie sylwetki psychologicznej nieznanego sprawcy zabójstwa – profilowanie*, [w:] *Zabójcy i ich ofiary. Psychologiczne podstawy profilowania nieznanymi sprawców zabójstw*, red. J. Gierowski, T. Jaśkiewicz-Obydzińska, Kraków 2003.
- Gołębiowski J., *Profilowanie kryminalne. Wprowadzenie do sporządzania charakterystyki psychologicznej nieznanymi sprawców przestępstw*, Łomianki 2017.
- <https://legalis.pl/nowa-definicja-gwaltu> (dostęp dnia 30 lipca 2024 r.).
- [https://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/Projekty/8-020-807-2018/\\$file/8-020-807-2018.pdf](https://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/Projekty/8-020-807-2018/$file/8-020-807-2018.pdf) (dostęp dnia 30 lipca 2024 r.).
- <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/nie-surowosc-ale-nieuchronnosc-kary-jest-najwazniejsza-lech-gardocki,48299.html>, (dostęp dnia 30 lipca 2024 r.).
- Mazur E., *Poczucie sensu życia osób odbywających karę pozbawienia wolności*, [w:] *Prawo karne i kryminologia wobec kryzysów XXI*, red. E. Pływaczewski, E. Jurgielewicz-Delegacz, D. Dajnowicz-Piesiecka, Warszawa 2022.
- Olechnicki K., Załęcki P., *Słownik socjologiczny*, Toruń 1997.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U.2024.0.17 t.j.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, Dz.U.2024.0.37 t.j.
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz.U.2024.145 t.j.